

April 2019

Maya

Nyheter från föreningen
COLCHAJ NAC LUUM

NYTT

Rapporter från Yalambojoch i Guatemala

Ungdomar fortsätter utbilda sig

ODLARKURS. Ana Mateos odlingskurs för unga tjejer är populär.

FOTO: Johanna Farge

I förra numret av Maya-Nytt fick vi lämna det tråkiga beskedet att högstadieskolan inte kan drivas vidare. Sedan dess har föreningen fått flera donationer och kan nu erbjuda byns ungdomar småkurser och studiecirklar. Deras gamla lärare Ana Mateo är tillbaka i byn som ledare.

Ungdomarna fördjupar sig nu i grönsaksodling, matematik, schack, läsning, matlagning och datakunskap.

– Att spela schack gynnar matematiken. Ungdomarna får bra träning i logiskt tänkande och lär sig se taktiska drag i flera steg, säger Ana Mateo.

Förhoppningsvis kan några av tjejerna som gått odlingskursen komma igång med egna odlingar för att kunna variera familjens kost eller för att tjäna lite egna pengar.

Sid 2, 7 och 11

Innehåll

- ▲ Ledare Sid 2
- ▲ Mayaskriften återupptäcks 3
- ▲ Välkommen på årsmöte 3
- ▲ Migrationen förändrar samhället 4–5
- ▲ Oscar utvandrade till USA 6
- ▲ Bidrag från Kastanjen 7

- ▲ Planerar nystart för plantskolan 8
- ▲ Faddrar sökes till förskolebarn 9
- ▲ Byns snickare fyller pensionär 10
- ▲ Läsecirkel av Monica Zaks bok 11
- ▲ Ekonomisk rapport 12
- ▲ Lista över styrelse och funktionärer 12

NYBÖRJARE. Alonso Garcia Domingo, 11 år, möter Gaspar Santizo Pedro, 10 år, i ett svårtippat parti.

FOTO: Torsten Jansson

Nya möjligheter i Yalambojoch

I förra nummer av MayaNytt skrev jag om den vemodiga stängningen av högstadieskolan och läraren Ana Mateo Pérez tackade för sig i en fin artikel. Både föreningens styrelse och jag själv har fått många bekyrda mejl och samtal: Går det inte att rädda skolan?

De hoppas kunna jobba ihop så mycket pengar som möjligt under tiden som deras asylansökan prövas. Läs om dem på sidan 6.

Många av våra medlemmar och givare hade nog inte riktigt förstått hur ansträngd ekonomi vår förening haft senaste åren (främst orsakat av svenska kronans minskade värde). Att driva högstadieskolan är en kostnad på minst 300 000 kronor per år, med tre lärare och nuvarande dollarkurs.

Även om vår förening de senaste månaderna har fått ett flertal generösa bidrag – bland annat hundratusen kronor från ett företag i Östersund – räcker insamlingsresultatet inte till en nystart. Det krävs lokalt stöd från föräldrar och andra i Yalambojoch.

STUDIECIRKLAR FÖR UNGA

Men med stor glädje kan jag berätta att Ana är tillbaka i byn. Läraryrket i Boden har beviljat oss 24 000 kronor som vi använder till studiecirkel för barn och unga. Läs Torsten Janssons reportage om schackkursen!

Vi har även startat kurser i matematik, läsecirkel i biblioteket, datorkunskap och i maj första matlagningskursen. Just nu är Ana i skolträdgården där hon har odlarkurs för unga tjejer. Så utbildningscentret Niwan Nha sjuder åter av aktivitet.

När bidraget från Boden är slut räknar vi med att kunna fortsätta studiecirkelarna med stöd från våra svenska systerkolors dagsverken och sponsorlopp.

FLER BESÖKER BYN

Ökade lokala intäkter får vi från uthyrningen av gästrum och kurslokaler. Francisca, kokerska i förskolan, hinner inte längre med städningen i centret. Nyanställd är Juana Pérez Garcia. Hon får sin lön utslutande från uthyrningen. Överskottet använder vi främst till maten i förskolan.

Några ryggsäcksturister letar sig fram till Yalambojoch genom information i Lonely Planet. Och ett ökande antal nationella turister, främst genom att vänner som besökt oss berättar.

Häromveckan dök ett par från Strasbourg i Frankrike upp. De uppskattade mycket våra rena rum, tillgång till kök och att de bjöds med till picknick med tjejerna i La Textilería.

Det här är MayaNytt

MayaNytt är medlemstidningen för föreningen Colchaj Nac Luum, som sedan 1982 arbetar med före detta flyktingar från inbördeskrigets Guatemala. Biståndsarbetet startade när föreningens nuvarande koordinatör Per Bylund Andersen på resa i Mexiko träffade flyktingar från byn Yalambojoch i nordvästra Guatemala.

Många bybor har nu återvänt, och CNL driver i dag bland annat förskola, fadderverksamhet och skogsverksamhet i byn.

Colchaj Nac Luum betyder Jord och frihet på chuj, det Mayaspråk som talas i Yalambojoch.

Cirka två gånger per år ges MayaNytt ut. Vi förmedlar nyheter från Guatemala i allmänhet och Yalambojoch i synnerhet.

MORGONKONSERT. Förskolebarnen satt andlösa när Michael Murphy spelade på de indianska flöjterna. FOTO: TORSTEN JANSSON

PLANER PÅ MUSEUM

Arkeologen Ulrich Wölfel lämnade nyligen byn efter tre veckors vistelse, med nya upptäckter. Bland annat hittade han en försvunnen by, som nämndes i spanska skrifter från sextonhundratalet, men som ingen kunnat lokalisera i nyare tid.

Ulrich, intresserade bybor och jag har skissat på ett museum i Niwan Nha. Tanken är att kombinera berättelsen om flykten och återvändandet samt chuj-folkets moderna historia med det som hittats i de arkeologiska utgrävningarna. Ulrich vill söka finansierare i Tyskland. Men mera om detta i nästa MayaNytt.

UPPSKATTAD KONSERT

Sen kan jag inte låta bli att nämna dagens konsert i förskolan Arco Iris. Folkmusikern Michael Murphy från Omaha Nebraska spelade på indianska flöjter inför en förtrollad publik av fyra- och femåringar.

Det är riktigt roligt att vi får allt flera föreläsningar av hög klass och workshops i byn. Som till exempel arkeologen Alejandro Garay från Honduras som höll i en kurs i maya-indianska glyfer (skrifttecken). Mer om det på nästa sida.

TEMA MIGRATION

I det här numret av MayaNytt berättar vi också om hur migrationen till USA påverkar livet i Yalambojoch. Trenden är liknande i hela Centralamerika: unga män lämnar hembyarna för att söka lyckan i USA. Går allt väl lyckas de jobba ihop en stor summa pengar att bygga ett hus eller starta en verksamhet för i hembyn. Går det illa kommer de hem utan pengar och med en stor skuld till pengautlånare eller människosmugglare.

Föreningens ordförande Torsten Jansson har besökt Apolonia Paiz López och hennes barn. De försöker nu klara sig så gott de kan i Yalambojoch medan maken Oscar och äldsta sonen är i USA för att söka jobb.

PER BYLUND ANDERSEN, KOORDINATÖR

DELTAGANDE. Arkeologen Alejandro Garay med deltagare i mayaglyf-kursen.

Sprider kunskap om mayaglyferna

En helg i mars genomfördes en workshop om mayaglyfer i kulturcentret Niwan Nha i Yalambojoch. Detta inom ramen för det arkeologiska projektet PARCHA, som vi tidigare berättat om i MayaNytt.

Ledare var arkeologen Alejandro Garay, som har jobbat med liknande workshops i tio år i gruppen Sak Chuwen, och som

är engagerad i att sprida kunskap om Mayafolkets gamla skriftspråk.

Deltagarna lärde sig om de två olika typerna av mayaskrift: syllabogram (tecken som står för en viss stavelse) och logogram (tecken som står för ett helt ord). De praktiska övningarna innebar bland annat att använda mayaglyferna för att skriva namn och olika ord på deltagarnas respektive mayaspråk (chuj och popti').

ARKEOLOG. Ulrich Wölfel projektets ledare.

FAKTA

Mayaglyfer

● De äldsta mayaglyfer man hittat dateras till 200-talet f.Kr och användes fram till spanjorernas invasion av Latinamerika på 1500-talet. Precis som japansk skrift består skriften av tecken som står för hela ord, följda av tecken som står för stavelser. Tecknen skrevs ofta i kolumner som bara var två tecken breda, och man läste uppifrån vänster, precis som vi läser på svenska. Glyferna är detaljrika och kunde gjutas, målas på keramik, väggar eller barkpapper eller huggas ut i trä eller sten. Idag kan forskarna tyda cirka 90 procent av all mayaskrift. Mayaglyferna är det enda skrivsystem i Centralamerika som hittills dechiffrats.

TECKEN. Mayaglyfer från Palenque i Mexiko.

UNDERVISNING. Juana lär sig skriva sitt namn med mayaglyfer.

Välkommen på årsmöte 5 maj!

Ytterligare ett verksamhetsår är till ända och vår förening Colchaj Nac Luum vänder återigen blicken mot Sommarro. I år kan vi fira tioårsjubileum som gäster i denna fagra Mälardyll söder om Enköping.

Föreningens arbete startade i november 1982 – för 37 år sedan – av vår koordinatör i Guatemala Per Bylund Andersen och hans dåvarande hustru Aura. Det innebär att Per ägnat nästan hela sitt vuxna liv åt biståndsarbete i södra Mexiko och Guatemala.

Först cirka 15 år i Mexiko med bistånd till de mayabönder som flytt från inbördeskriget i Guatemala, sedan 22 år i flyktingarnas hemby Yalambojoch i nordvästra Guatemala, dit de flesta flyttade tillbaka efter kriget. År fyllda av vedermödor, dramatik, besvikelser och glädje. Biståndsarbete i tredje världen bjuder inga raka spår och enkla lösningar. Den väg man har att vandra är både krokig och knölig med fallgropar lite här och där. Om detta kommer Per att berätta då han under ett kortare besök i Sverige deltar i vårt årsmöte på Sommarro. Han kommer också att berätta om föreningens tankar om framtiden i Yalambojoch.

Så hjärtligt välkomna till föreningens årsmöte **söndagen 5 maj klockan 12.00!**

Sommarro ligger strax invid Bredsandsbadet, fem kilometer söder om Enköping.

Anmäl dig till föreningens ordförande Torsten Jansson, så vet vi hur mycket mat vi ska laga.

Torsten når ni på tel: **070-405 71 78**, eller på mejl: torsten_jansson@hotmail.com

Ni som behöver hjälp att hitta till Sommarro eller som behöver skjuts från Enköpings resecentrum kan också ta kontakt med Torsten, som tar hand om er.

TORSTEN JANSSON

Folkvandring från Guatemala till Trumps USA

DOG UNDER RESAN. Lille Felipe Gomez Alonzo dog som åttaåring efter att ha gripits av Border Patrol i Texas. Här är Felipe år 2012 tillsammans med modern Catarina Alonzo Pérez och fadern Agustin Gómez samt systern Catarina. FOTO: Juana Jorge Domingo

Det har skrivits mycket om karavanerna från Honduras och El Salvador, varifrån tusentals fattiga hoppas på ett bättre liv i USA. Men karavanerna överskuggas av en långt större folkvandring från Guatemala senaste månaderna. Medan Trump twittrar om Muren lyckas allt flera ta sig in i USA.

Juldagen – då jag var hemma hos mina föräldrar i Danmark – dog åttaåriga pojken Felipe Gómez Alonzo från Yalambojoch sedan han tillsammans med sin far Agustin tagits om hand av Border Patrol i Texas. Tidigare hade en flicka, Jakelin Caal från departementet Alta Verapaz, dött under liknade omständigheter.

Barnen blev symboler för riskerna med färden till norr och under januari-februari fylldes vårt kulturcenter Niwan Nha av reportrar. BBC Mundo har redan publicerat ett längre reportage med intervjuer medan National Geographic har en längre produktionstid. Sedan har det kommit journalister från Reuters, en dagstidning i Tucson Arizona, en svensk frilansare, nät-tidningen Plaza Publica som ges ut i Guatemala.

Alla har upptäckt att det varit lätt att göra intervjuer i Yalambojoch, medan det varit mycket svårare i Raxuhá, Jakelin Caals hemkommun (där många enbart talar Q'eqchi).

I många byar här i norra Huehuetenango har uppemot tjuugo procent av befolkningen gett sig av mot USA senaste halvåret. En viktig orsak till migrationen är att huvudgrödan kaffe har rasat katastrofalt i pris. En säck med kaffe säljs nu på internationella marknaden för kring 95 dollar. Under produktionskostnaden.

ETABLERADE I USA

Majoriteten av våra tidigare högsta-dielever bor nu i USA. De första gav sig iväg kring 2012 och är väletablerade, även om alla är illegala. Från början var det nästan bara killar som försökte ta sig till USA, men senaste halvåret har ett tjugotal unga kvinnor från Yalambojoch lyckats korsa gränsen, i flera fall ensamstående med barn. Alla har fått jobb. Vanligast som diskare i restauranger.

Det är skriande brist på arbetskraft i många delstater i USA. Just nu är "favoritorterna" Nashville, Tennessee och småstäder i staten New York.

NYA VÄGAR

Tidigare var vanligaste sättet att ta sig till USA genom öknen. En farofylld färd för stadsbor, men bönderna från Yalambojoch är tåligare och vana att gå långa sträckor utan vatten och föda. Hittills har endast en ung kille från byn försvunnit i öknen: sjuttonåriga Juan Pedro Santizo. Han försvann för åtta månader sedan och är sannolikt död.

Men förra året började människosmugglare upptäcka ett kryphål i migrationslagstiftningen. Medan unga ensamstående män rutinmässigt direktavvisas vid gränsen är situationen annorlunda om de har med sig ett eller flera minderåriga barn. Då utreds ärendet. Normalt med två-tre veckors uppehåll i ett förvaringscenter och därefter släpps de i väntan på beslut som kan dröja tre-fyra år.

SÖKER ASYL I USA

Människosmugglare instruerar migranterna om hur de kan söka politisk asyl. Från Guatemala har kanske 99,9 procent av migranterna inga godtagbara asylskäl. Så ansökan kommer att avslås. Under tiden får migranterna inget ekonomiskt bistånd från myndigheterna. Däremot kan barnen gå i vanliga skolor.

Den absoluta majoriteten av migranterna fullföljer inte asylprocessen utan håller sig undan och hittar arbete, oftast inom ett par veckor efter att de släppts. De söker sig från Arizona eller Texas norrut, till orter där det redan finns familjenätverk.

FÅ UNGDOMAR KVAR

Yalambojoch har en befolkning på cirka 1450 personer. Av dessa har minst 350 tagit sig till USA, de allra flesta senaste halvåret. Det börjar bli ont om ungdomar i byn, vilket (som jag skriver om i annan artikel) leder till svårigheter med skogsplanterarna.

Pengasändningarna från migranterna hem till släktingar i Guatemala kommer i år att överstiga landets samlade export. Utan migranternas arbete i främst USA skulle det råda utbredd svält i stora delar av landet. Här i departementet Huehuetenango med cirka 1,3 miljoner invånare uppskattar jag att pengasändningarna från migranterna står för minst hälften av den totala ekonomin. I vår kommun Nentón kan det vara åttio procent.

BETALAR MÄNNISKOSMUGGLARE

Många familjer kämpar med att betala skulden till människosmugglare. Kostnaden för att ta sig från norra Huehuetenango till USA ligger idag på cirka 40 000 kronor.

Människosmugglarna ger en rabatt till befolkningen i gränsområdena. Honduraner och folk från huvudstaden Guatemala

AVOCADO. De amerikanska pengarna behöver investeras. Kanske i avokadodlingar. I Yalambojoch är klimatet lämpligt och flera avokadoträd finns redan.

AMERIKAHUS. Ett vackert och bra hus står på många bybors önskelista. Men utan pengar från arbete i USA är det nästintill omöjligt.

City kan ofta få betala dubbla summan. Det är också ytterst ovanligt att människosmugglarna lämnar migranterna härifrån i sticket eller försöka att tvinga dem till att transportera droger som en del av dealen. Människosmugglarna är beroende av goda relationer med lokalbefolkningen vid gränsen.

BRA MED MEXIKANSKT PASS

En hel del ungdomar från Yalambojoch gynnas av att de fötts i Mexiko, dit alla familjer flydde sommaren 1982. Enligt mexikansk lag har alla barn som föds i Mexiko rätt till medborgarskap, så ungefär 300 yngre män och kvinnor i Yalambojoch har nu dubbelt medborgarskap.

Därmed kan de själva ta en bekväm buss från närmaste stad i Chiapas, Comitán, till gränsen mot USA och behöver endast hjälp att ta sig igenom öknen, oftast i Arizona. Blir de utvisade från USA är det till en gränssort i norra Mexiko och därifrån blir det ett nytt försök.

SKÄRPT KONTROLL

Det finns flera tecken på att det i en nära framtid blir svårare att ta sig till och arbeta i USA, trots högkonjunkturen. Mexiko börjar skärpa kontrollen på de större vägarna, vilket leder till att människosmugglarna väljer riskabla småvägar. Nyligen störtade en lastbil ner i en ravin i norra Chiapas, ett par hundra kilometer från Yalambojoch. 23 migranter, varav många unga kvinnor och barn, dog i kraschen.

Och i veckan skärpte Högsta domstolen i USA reglerna för utvisning vid småbrott. Det räcker numera att en migrant korsar en gata utanför övergångsställena för utvisning. De interneras utan möjlighet för borgen och skärpningen gäller

även retroaktivt. Ett brott som utgånget körkort leder också till utvisning.

De nya reglerna kommer sannolikt leda till att flera hundra tusen migranter utvisas. Trump är i desperat jakt på resultat inför kommande val.

BEROENDE AV HÖGKONJUNKTUR

Vad som definitivt kommer att knäcka den ökande migrationen blir dock nästa lågkonjunktur i USA. Under lågkonjunkturen och finanskrisen 2008 förlorade flertalet av de bybor från Yalambojoch som då vistades i USA sina jobb och fick återvända.

Därför är det förstås viktigt att de strävsamma kvinnor och män som idag sliter i restaurangköken i Nashville börjar fundera på hur de kan investera sina slantar i hembyn. Men det krävs öppna sinnen för detta. Alldeles för många har köpt begagnade nittitalspickuper. Det finns inte marknad för så många småtransporter. En pickup är oftast en ren förlustinvestering.

FRAMTIDA ODLINGAR

Däremot tror jag att exempelvis avokadodlingar kan vara vägen för en del. Här i Yalambojoch är det rikligt med nederbörd. Det blir inte de miljöproblem som exempelvis i Chile leder till att floder torrläggs för att bevattna avokado-odlingar. Och avokadoträdet har sina rötter i Guatemala/Mexiko. Det finns också möjlighet för professionella grönsaksodlingar med konstbevattning under torrtiden. I kommande nummer av MayaNytt vill vi fortsätta bevaka migrationens positiva och negativa sidor.

Text och foto:
PER BYLUND ANDERSEN

Svårt för migranternas familjer

ENKELT HEM. Apolonia Paiz Lopez med barnen Leticia, Margarita och Maria. Sonen Diego rensade ogräs i majsältet när bilden togs.

Nöden knackar inte på dörren, den har för länge sedan klivit över tröskeln. Och därinne finns knappt mat för dagen. Familjen har nu satt allt på ett kort – lånat drygt 40 000 kronor mot hög ränta och hoppas USA ska erbjuda en väg ut ur fattigdomen.

Här bor Apolonia Paiz López, 33, med maken Oscar Lucas Alonso, 30, och de fem barnen Eduardo 16, Diego 14, Margarita 12, Leticia 10 och Maria 4. Sedan 13 februari saknas pappa Oscar och äldste sonen Eduardo. Den dagen lämnade de byn Yalambojoch med bil för att i sällskap med en coyote (människosmugglare) ta sig genom Mexiko upp till amerikanska gränsen. För att undgå poliskontroller åkte de personbil hela vägen.

HOS SLÄKTINGAR

Som guatemalansk medborgare med minderårigt barn i sällskap kunde Oscar ansöka om asyl vid gränsen till USA. Där sattes de i förvar under tre veckor för att registreras som asylsökande. Sedan kunde de lämna amerikanska migrationsmyndigheten och resa vidare. De sökte

DRÖMKÅKEN. Många som reser till USA för att söka lyckan hoppas kunna återvända till byn för att bygga sig ett hus som det gröna på bilden, istället för att trängas i ett dragit grått trähus.

sig till Nashville i delstaten Tennessee, där de har släktingar.

Kvar i det enkla huset är nu Apolonia med de fyra yngsta barnen.

Den här familjen är bara ett av många exempel på hur det kan se ut i Yalambojoch och i andra guatemalanska byar.

ODLAR MAJS

Pengar till Amerikaresan lånade familjen av en professionell penningutlånare i grannbyn Buléj. Som säkerhet för lånet har de lämnat sin lilla egendom. Och när

lånet ska avbetalas är det mot 5 procent i månatlig ränta.

Slår drömmen om USA helt fel kommer de att förlora det lilla de äger. Familjen har cirka 4 000 kvadratmeter mark där de odlar majs. Det är allt.

Nu måste Apolonia och barnen själva sköta jordbruket, hämta ved och försöka knäpa ihop vardagen så att det finns mat på bordet.

OSÄKER FRAMTID

Oscar och Eduardo är inställda på att stanna i USA i tre år. Ungefär den tid det tar för myndigheterna att behandla deras asylansökan.

Går allt väl, så att de lyckas hitta jobb, kan de skicka hem pengar till Apolonia. Men alla lyckas inte, så familjens framtid är mycket osäker.

FRESTANDE LÖSNING

Drömmen om "El Norte" är stark. När fattiga människor ser den ena grannen efter den andra dra norrut bli frestelsen svår att motstå. Det må vara ett lotteri. Där finns förstas nitlotter, men med lite tur och framåtanda går det att komma åt vinstlotterna.

Text och foto:
TORSTEN JANSSON

VIT TILL ANGREPP. Marcey Santizo Domingo, 11 år, möter Juana Elina Domingo, 14 år.

Kanske en framtida stormästare i byn

Schack har blivit populärt i Yalambojoch. Så inne att av 12 anmälda ungdomar kom 14 när högstadieläraren Ana Mateo nyligen startade ytterligare en nybörjarkurs.

Det har spelats schack i byn sedan 2007 då Ana startade verksamheten. Den här kursen pågår fem eftermiddagar – sedan ska de vara mogna att spela på egen hand med hjälp av äldre kamrater. De håller då till i antingen högstadieskolan eller biblioteket.

Varför satsar du på just schack?

– Av två skäl: dels är jag själv road av

MÅNGA REGLER. Kursledaren Ana Mateo förklarar en del av schackets mysterier för tolvåringarna Francisco Santizo Lucas och Felipe Gomez Garcia.

att spela, dels för att det gynnar matematiken i skolan. De får bra träning i logiskt tänkande och lär sig se taktiska drag i flera steg.

Du är nu inne på andra kursdagen. Hur går det?

– De är väldigt intresserade, men det är komplicerat för dem i början. Men de lär sig snabbt.

EGNA STILAR

Det är riktigt roligt att gå runt och titta på de olika spelstilarna. En flicka kryssar fram över brädet med en bonde som om hon var ute på ett slalomåk. Hennes motspelare protesterar inte. Och i ett parti satt svart utan kung, så jag frågade vart den tagit vägen. Pojken tittade osäkert på mig och pekade på motspelaren, som såg riktigt nöjd ut efter att ha gjort ett dylikt kap.

Ja, ja, sådan manövrar kommer nog inte att accepteras när kursen är över.

NYA BRÄDEN

Nu har spelarna fått tio nya schackspel av föreningen Colchaj Nac Luum. Spel som köpts från Svenska schackförbundet.

Finns det några schackturneringar för ungdomarna på landsbygden?

– Nej, men det förekommer i städerna. Så vi får ordna turneringar här i byn, säger Ana Mateo.

Text och foto:
TORSTEN JANSSON

Bidrag från Freinetskolan Kastanjen

En av föreningen CNL:s trogna givare är Freinetskolan Kastanjen. Eleverna skapar eget hantverk som de varje år säljer på en vintermarknad.

Då vi på åttiotalet startade hjälpverksamheten för flyktingarna från Yalambojoch var det vanligt att svenska skolor arrangerade basarer. Först ut var Kimstad skola utanför Norrköping och sedan hade bland annat Sandhultskolan nära Borås och Navestadskolorna i Norrköping basarer.

Men senaste åren är det endast Freinetskolan Kastanjen i Slagsta som upprätthåller den traditionen.

ALLA DELTAR

Skolan arrangerar hantverksdagar som en förberedelse till basaren, vintermarknaden. Alla barn, från sexåringar upp till niondeklassarna, deltar.

– Jag lärde mig att göra en stjärna av papper under verkstadsdagen och tyckte att den såg fin ut. Jag vill ha mer verkstadsdagar, inte bara för att det var kul utan för att hjälpa barnen i Guatemala, säger Avend i årskurs åtta.

STÖDER FRITIDS

Kastanjen stödjer genom sina årliga vintermarknader fritidsverksamheten La Textilería. Överskottet på senaste basaren blev 9 200 kronor.

– Vi skickar pengar till Guatemala för att de ska ha möjligheter att få saker som vi har. Det känns bra att hjälpa dem, säger Kadir i årskurs åtta.

HANTVERK. Egengjord marmelad och små presentaskar är exempel på barnens hantverk till förmån för Yalambojoch.

Text:
PER BYLUND ANDERSEN
Foto:
MARIA NORDHEDEN GARD

Skogsplantering i kris

NATURSKOG. Målet är att byns stora skogsplanteringar en dag ska bli lika vackra som den här naturskogen vid floden Salchilá i Yalambojoch. Foto: Johanna Farge.

Massutvandringen till USA från departementet Huehuetenango senaste halvåret påverkar skogsplanteringarna negativt. Många befintliga planteringar missköts när ägarfamiljerna endast tänker på El Norte (USA).

De fina skogsprojekten i Guatemala kräver sitt underhåll. Det blir skog av dålig kvalitet när den inte gallras. För kvistfria brädor måste cypress och tall även beskäras när träden är sex till åtta år gamla.

Skogsstyrelsen Inab ser att många byar som tidigare haft fina planteringar nu överger dessa. Och intresset för nyplanteringar har minskat drastiskt.

Samtidigt ökar avverkningen. Främsta drömmen för migranterna i USA är att bygga hus i hembyarna och till detta behövs formvirke till betongarbetet, reglar, läkt och brädor till takkonstruktionerna. Samt finare virke till möbelsnickeriet.

SKOG SKÖVLAS

Den sammantagna effekten är att skogsytan i Guatemala minskar kraftigt. På många håll skövlas även skogarna för odling av afrikansk oljepalm. Andra skogar huggs ner för att ge yta för betesmark åt biffkor.

Mindre skog i Guatemala betyder mera erosion och risk för uttorkning av källor. I vårt grannskap lider flera byar redan av svår vattenbrist.

LÄGRE EFTERFRÅGAN

I Yalambojoch har vi sedan 1999 drivit plantskola för trädplantor, bland annat med stöd av Ingrid & Lars Hannells Stiftelse. Kapaciteten är nu cirka hundra tusen plantor per år, men efterfrågan från lokalområdet är tyvärr mycket mindre. Samtidigt är skogs-

ODLAR. Felipe Gómez Gómez har drivit plantskolan i många år och är beredd att starta igen så fort finansiering kommer.

plantering ett av de mest effektiva medel mot den globala uppvärmningen. Med undantag av de första åren (på grund av markberedning) suger trädplantering koldioxid från atmosfären. I Guatemala behövs åtminstone en tredjedel av landets yta återplanteras med skog.

För andra året har vi ingen produktion i plantskolan, men underhåller förstas byggnader och rensar ogräs på området.

UNGDOMAR LÄMNAR

Även naturskyddet i trakten har blivit lidande när de välutbildade unga åker till

USA. I högstadieskolan arbetade vi mycket med miljöfrågor och hade seminarier med både miljöaktivister och representanter från miljöministeriet, naturskyddsstyrelsen och skogsstyrelsen.

Det är för sent att återstarta plantskolan i år. Att producera exempelvis en tallplanta tar cirka sex månader och skogsstyrelsen har ändrat sina direktiv så att utplantering måste ske senast i juli för att bönderna ska kunna få bidrag året efter.

VILL SAMARBETA

Därför blir det i januari 2020 vi återstartar, med erfarna Felipe Gómez Gómez som ansvarig. Vi räknar med en blygsam produktion på 20-30 000 plantor första året. Att producera fler just

ANSVARIG. Felipe Gómez Gómez.

nu vore en stor ekonomisk risk.

Vi hoppas kunna få draghjälp av skogsstyrelsen till exempel genom samarbete om kurser för blivande skogsplanterare. Inab (Instituto Nacional del Bosque) kan då bidra med föreläsare medan vi i centret Niwan Nha kan stå för mat och husrum för deltagarna.

ARBETAR VIDARE

Som jag skrev i förra MayaNytt krävs cirka 50 000 kronor för att återstarta plantskolan. Med stöd från förra vårens dagsverke på Stureskolan i Boden arbetar Felipe nu med skogsrådgivning i byn och vi kan även kontraktera skogsmästaren Pablo Granados från Chiantla några veckor i maj-juni för att markera träd i planteringarna som ska gallras bort.

PLANERAR NATURSKOG

Att plantera ny skog är viktigt för framtida virkestillgång. Men planteringar kan inte jämföras med artrikedomen i naturskogar. När det gäller naturreservatet på San Francisco-fastigheten, som vår förening köpte år 1998 och sedan skänk-

I TRÄDA. I januari nästa år hoppas skogsföreningen Awum Te kunna dra igång plantskolan igen och driva upp tusentals trädplantor.

te till skogsföreningen Awum Te, är målsättningen att de nuvarande planteringarna på 103 hektar ska omvandlas till naturskog. I takt med att cypresser och tallar fallt växer "den riktiga" skogen åter fram. En process som kan ta femtio år.

Text och foto:

PER BYLUND ANDERSEN

Stöd vår förskola – bli fadder

Redan strax efter sju på morgonen kommer de första barnen och sätter sig ned på bänken utanför förskolan Arco Iris och väntar på att lärarna ska komma och öppna klockan åtta. De älskar sin förskola och den gemenskap de har bland sina 50 kamrater.

Vår förening började bygga förskolan redan 1996. Sedan har den renoverats och genomgått en förvandling som gjort den till trakts största och modernaste förskola.

Nu är det förskolelärarna Isabel och Aracely som sköter verksamheten. Två unga kvinnor som tack vare föreningens högstadieskola kunde läsa vidare och skaffa sig ett yrke. De är uppvuxna i byn så deras modersmål är liksom barnens mayaspråket chuj, vilket gör det lätt att kommunicera.

FADDRAR SAKNAS

Bland de femtio barnen finns många fyra- och femåringar som saknar fadder. Den som blir fadder bestämmer själv hur stort bidrag man vill ge. Vanligast är bidrag på mellan 100 och 300 kronor i månaden.

Man registreras som fadder till ett specifikt barn och får ett nytaget foto på barnet. Fadderbidragen går sedan in i vår förenings verksamhet i byn som är riktad till barnen. Bidragen används till driften

av förskolan, inköp av pedagogiskt material och mat, samt till underhåll av skolan. Tanken är att så många barn som möjligt ska gynnas av faddrarnas bidrag.

KONTAKT VIA MEJL

Eftersom Postverket i Guatemala havererat på grund av en misslyckad privatisering fungerar inte postgången. Det innebär att faddrar som vill ha kontakt med sitt fadderbarn får skicka hälsningar via e-mail till föreningens samordnare i byn, Per Bylund Andersen. Han förmedlar sedan hälsningarna till förskolelärarna Isabel och Aracely som för dem vidare till barnen och deras föräldrar.

Fadderbidragen är och har alltid varit viktiga för driften av byns förskola. En förskola som under 22 år gett så många barn en bra och harmonisk grund att stå på.

NYRENOVERAD. Förskolan Arco Iris på kullen där föreningen byggt ett stort kultur- och utbildningscenter.

INFÖR MORGONSAMLINGEN. Snart dags för en ny dag fylld med aktiviteter, som rymmer både lärande och lek och ibland utflykter i de vackra omgivningarna.

Text och foto:

TORSTEN JANSSON

DAGS ATT INKASSERA. Per Bylund Andersen betalar snickaren Diego Lucas Lopez för den senaste beställningen av bord till förskolan.

Ingen vila på ålderns höst för Diego

Isabel Martin Gomez står på huk framför familjens traditionella, meterhögaste bastu och rensar ut skräp medan maken Diego Lucas Lopez putsar på en bordsskiva. Bysnickaren Diego fyller 65 år i sommar, men det förändrar inget annat i hans liv än att arbetsdagarna tar allt mer av hans krafter. Någon pension får han inte.

Isabel och Diego delar vardagens villkor med de flesta i mayabyn Yalambojoch. Av byns befolkning på cirka 1 400 invånare är det bara ett tiotal riktigt gamla män som får en liten statlig pension, resten får hanka sig fram och förlita sig på hjälp från de vuxna barnen.

14 BARN

Vi besöker familjen en solig förmiddag i mitten av mars och slår oss ner utanför deras enkla trähus. Per Bylund Andersen, föreningens koordinatör i Yalambojoch, är med för att betala Diego för den senaste beställningen – ett bord till förskolan.

Diego har fjorton barn i två äktenskap; det äldsta 49 och det yngsta 3 år.

– Jag var sexton år när jag gifte mig med Margarita. Hon var då bara fjorton. Vi fick elva barn, sedan dog hon, och nu är jag gift med Isabel som jag har tre barn med.

FLYDDE LANDET

Diego tvingades, liksom övriga bybor, till ett smärtsamt uppbrott sommaren 1982. Det var inbördeskrig och för att undgå arméns massakrer flydde alla en tidig morgon i juli över gränsen till Chiapas i södra Mexico. Det skulle dröja femton år innan han fick återse sin hemby.

– Jag tillbringade de åren i flyktinglägret Cuatemoc och slutligen i lägret Porvenir, där jag gick i en snickarskola.

HEDERSUPPDRAG

1997 var det fred igen och Diego återvände till Yalambojoch där han året därpå valdes till vice borgmästare. Många vitt-

NÄSTAN KLARA. Diego framför borden till förskolan. Nu ska de bara lackas, sedan kan de levereras.

nar om att han skötte uppdraget med all heder.

Under det året började han få beställningar från vår förening, Colchaj Nac Lum, som då var inne i en intensiv byggperiod.

TILLGÅNG I BYN

Nu, drygt 20 år senare, ser man Diegos snickerier i varenda lokal i föreningens kultur- och utbildningscenter Niwan Nha. Han har med enkla redskap tillverkat cirka 80 procent av föreningens snickerier. Där finns bord, stolar, bänkar, sängar, förvaringsskåp, dörrar, spegelramar, innertak och annat.

– Vi har haft ett bra samarbete, säger Per. Och jag har faktiskt lärt Diego en del nya metoder, som att använda skruv i stället för spik och att förstärka med vinkeljärn där det krävs och en del annat som utvecklat hans färdigheter. Kan du kosta på dig lite mer vila som "pensionär"?

– Nej, vi ska ju leva, säger han och gör en gest mot hustrun och de småbarn som blygt håller sig intill mamma. Vi måste ju ha mat på bordet, så det blir väl ingen skillnad.

Så är det. Livsvillkoren avgör ens rätt till vila.

Text och foto:
TORSTEN JANSSON

Populär läsecirkel i biblioteket

Femton ungdomar – i åldrarna tio till arton år – deltog i vår första fristående läsecirkel, som genomfördes med stöd från Lärarförbundet i Boden. Flera donationer har gjort det möjligt.

Cirkelledaren Ana Mateo Pérez fick börja med allmänna regler som att deltagarna måste tvätta händerna innan de plockar fram en bok, att tuggummi är förbjudet i biblioteket och att böckerna ska hantieras varsamt.

Gruppens första bok blev Colin y los monos, skriven av vår medlem Monica Zak och illustrerad av Bengt Arne Runnerström, även han mångårig medlem. Boken handlar om pojken Colin Young i byn Bermudian Landing i Belize och hur han växte upp i regnskogen och senare var med om att skapa ett naturreservat för vrålapor och andra utrotningshotade djur.

FLERA DONATIONER

Med stöd från föreningen Bokhjälp har vi köpt in flera barnböcker, speciellt för de mindre barnen i Arco Iris. Förlaget Ediciones del Pensativo i staden Antigua

STUDIECIRKEL. Läraren Ana Mateo Pérez höll i läsecirkeln, som började med Colin y los monos, svenska Monica Zaks bok.

har skänkt böcker för ett värde av nästan fyra tusen kronor till biblioteket. Vi har även fått en mindre bokgåva från forskningsstiftelsen CIRMA.

Text:
PER BYLUND ANDERSEN
Foto:
TORSTEN JANSSON

LEDARE. Juana Jorge Domingo fortsätter sitt arbete med textiltjerna tack vare bidrag från Jidca.

Nytt stöd från Jidca

Jämtlandsföreningen Jidca har precis som förra året beviljat oss 45 000 kronor till verksamheten i La Textilería. Vilket betyder att fritidsledaren Juana kan fortsätta eftermiddagsgruppen med drygt trettio tjejer i åldrarna från sex till fjorton år.

Just nu lär sig de lite större tjejerna att knyta vänskapsband medan Juana samtidigt har tagit emot en hel del nya tjejer i sex-sjuårsåldern, som broderar. Under våren gör gruppen flera utflykter till floden Salchilá. Med så många småtjejer i gruppen är det däremot lite för farligt att klättra upp på branta berget till maya-ruinerna på Unin Witz.

Bildvisningar om vårt arbete i byn

Som ni kan se i inbjudan till föreningens årsmöte är jag i Sverige under våren, men måste då ägna en del tid åt att digitalisera tusentals diabilder från åtti- och nittio-talet. Många i byn frågar om dessa fotografier och det är ju enkelt att ge en digital kopia, de flesta familjerna har numera billiga smartphones och bilderna kan skrivas ut i Nentón eller Comitán för sedan att komma i glas och ram hemma.

Till hösten planerar jag en bildvisningsturné, både till våra vänskapskolor, bibliotek och andra föreningar. Jag ser gärna att ni bokar redan under våren. Turnén blir från slutet av oktober till cirka den 10 december. Jag behöver inget föreläsningarsvode, men däremot reseersättning (med utgångspunkt från Norrköping). Ni kan boka föreläsningarna via mejl till mig: per@cni.nu

PER BYLUND ANDERSEN

Stöd från SACO-rådet

Vår medlem Anders Andersson som deltog i en resa med Globala Skolan cirka år 2006 har åter fixat ett bidrag till Yalambojoch. Denna gången överskottet från ett lotteri som SACO-rådet i Göteborg hade den 20 november. 3 000 välkomna kronor till inköp av läromedel i förskolan Arco Iris blev resultatet.

EKONOMIN

Redovisning för helåret 2018 (tkr)

	Budget 2018	Utfall 2018
IN		
Medlavg.....	15 000	8 000
Fadderbidrag.....	70 000	54 000
Bidrag skolor.....	200 000	417 000
Bidrag övriga.....	230 000	178 000
Övr intäkter (Sverige och Guatemala).....	2 000	41 000
	517 000	698 000
UT		
Löner.....	144 000	144 000
Adm.....	5 000	9 000
Informationskostn.....	30 000	38 000
Personalkostnader.....	25 000	30 000
Guatemala bistånd.....	286 000	329 000
	490 000	550 000
Periodens överskott:	27 000	148 000

Styrelse och funktionärer 2018

ORDFÖRANDE:

TORSTEN JANSSON

Västerviksgatan 14, 745 62 Enköping

Mobil: 070-405 71 78,

torsten_jansson@hotmail.com

KASSÖR:

JAN ÅNGNER

Alkärrsgatan 24, 603 80 Norrköping

Mobil: 076-846 55 70, janl@angner.se

LEDAMÖTER:

MALIN LINNÉ (Fadderansvarig)

c/o Rutstam Ibsengatan 82, 168 47 Bromma

Tel: 073-971 76 63, malin.linne@hotmail.com

ANNA CALO

Lindholm-Östra Flygeln, 635 04 Eskilstuna

Mobil: 076-885 32 27, anna.calo@live.se

BJÖRN ENGBERG

Fabriksgatan 3, 745 32 ENKÖPING

Mobil: 070-320 65 96, perubjorn@hotmail.com

SEKRETERARE:

EVA HOLM

Alkärrsgatan 24, 603 80 Norrköping

Mobil: 070-914 68 97, eva.holm@angner.se

SUPPLEANT:

ULLA ÅMAND

Lindhem, 504 92 Hedared

Mobil: 070- 231 42 92, uamand@yahoo.se

KRISTINA SZEMLER

Hagvägen 5, 616 90 Åby

Mobil: 0736-19 13 25,

k_szemler@hotmail.com

REVISORER:

TORD SÖDERBERG

Lindholm-Östra Flygeln, 635 04 Eskilstuna

0706-207946, tord@a2t.se

JANOS SZEMLER

Hagvägen 5, 616 90 Åby

Mobil 073-412 62 28,

j.szemler@telia.com

KOORDINATÖR:

PER BYLUND ANDERSEN

Apartado postal #4, Huehuetenango,

Guatemala,

per@cnl.nu

MAYANYTT:

ELIN PETTERSSON (Redaktör)

Långg 29, 514 92 Uddebo Mobil: 073-991 69 38,

elinpetter@hotmail.com

**STÖD VÅRT
ARBETE I
GUATEMALA
Plusgiro
22 30 51 - 4**

**Besök oss på
www.cnl.nu**